

עין משפט
גזר מצוה

צו:

הגזול עצים

פרק תשיעי

בבא קמא

מסורת הש"ס
עם הוספות

בבא קמא פ"ד מהלכות
מלוה וזה הלכה יב
סנה לזון קנה עושית
ה"מ סנה קנה עשית
ויש"ע י"ד סנה קנה:
ג. מ"י סנה מהלכות
מטערי שני הלכה י
סנה קנה קנה עשית י"ד
ס"י סנה עשית קנה:
ג. ה. ה. מ"י סנה מהל'
מלוה וזה הלכה יב
סנה לזון קנה עשית י"ד
סנה קנה:

יפרע לו אפי' שנפסל ואם תאמר ומ"ש מגזול דמיה"ט¹⁰ גזל מטבע ונפסל אומר לו הרי שגך לפניך משמע משום דישני בעין אבל לימנחו בעין משלם כשעת הגזלה והכא גבי הלוואה אפי' אימנחו בעין כי לימנחו דמי מלוה להוואה

הלוואה לגזלה דמטבע שנפסל תשיב כהול וכמעיקרה¹¹ שזין ד' ולגסוף שזין וזוא גבי גזול אמרינן¹² דכי לימנחו בעין דמשלם כדמעיקרה אבל גבי הלוואה היכא דהול משלם כי וזלא דהשתא כדאמרין גזאיה נשך (ב"מ דף ע"ג.) מלוה אדם טור טעין הולו נתן מטין חוקרי נתן דמיהן ומטבע שנפסל דאלו הו כהול ונראה דרב ושמואל סבדי כרב הווא לעיל לרב יתורה דחשיב מטבע שנפסל כנסדק גבי הלוואה לא מני פטר נפשיה וזלי הו כהול ונראה שכל לרב הווא ללא חשיב ליה כנסדק מני פטר ליה נפשיה שנפסל אע"פ דרב הווא מדרמה מטבע שנפסל לתרומה ונעמחה ומתן שער עליו הפסקה והא פשיטא דאין ליה יכול לשלם תרומה טמאה מתת תרומה טמאה ומתן אסור בתשלומין¹³ היתר לא דמי לגמרי דמטבע שנפסל דמי להול והנהו לא דמי להול ומכל מקום כשהוא בעין יכול למיר הרי שגך לפניך וכשאי בעין אפי' בחול משלם כדמעיקרה:¹⁴ א"ר ה"ב ש"פ ב"ב והן ב"ב א"ר א"ר ח"ו קתא משמע דלא פריך

אלא לרב נתמן דאוקי מילתא דשמואל דוקא דגדית ליה אורחא למישן מוספיקא וזלי של צבל כי משמע דזי לאו דאוקמה כשמלכות מקפידות דללא רב קשה ולא מירי וקשה לרי' דעלמא ארז נתמן נריך ע"כ לאוקמי דרייתא כשמלכות מקפידות דלא חקשי מניה לשמואל דחשיב ליה מטבע אפילו ליה ליה אורחא למישן זי למא לרבי נתמן דאוק קמי דאין מחללין על מעות של כאל והן צבל ואע"ג דאית ליה אורחא לירושלים ותקשי נמי עלה דרייתא כשמלכות מההוא דלעיל דיש מלכא אחרונים מחללין אע"ג דאין יוצאות שם נמקום

שעומד לפי שיצאת נמקום אחר והכא קמי דעל מעות של כאן והן צבל אין מחללין אע"ג דיוצאות בירושלים אלמא התם איירי כשאין מלכות מקפידות אם נראות מטבע של גזול אחר כשמינחו של זה הלך [באיש] בני מלכות אחרת כאן ומוכרין בהמטע נמטע שלהם ויכול הוא להוציאם בירושלים לצני שער מדינות האלות דרב והכא איירי נמקפידות ונראה לרי' דודאי זי לאו מילתיה לרב נתמן הוה א"ש הכל ולא הוה נריך לאוקמה דרייתא כשמלכות מקפידות דלא קשה מניה לשמואל ולא להיא דרייתא דלעיל דיש לחלק בין מעות של כאן וכן צבל להנהו דלעיל דאיירי נמטע שנפסל נמקום אחד ויוצא נמקום אחר דהתם ודאי

חשיב מטבע דקודם שנפסלה היה שם השופר¹⁵ מטבע ועדיין מטבע קיים לצני אותו מקום עגמו שנפסל שם שיכולין להוציאו נמקום אחר אבל של כאן והן צבל לא היה עליו שם מטבע צבל מעולם ולכן אין מחללין אע"ג דאית ליה אורחא לירושלים אבל לרב נתמן דאוקי מילתא דשמואל דוקא דגדית ליה אורחא למישן לא חשיב מטבע מטעם שהיה כבר מטבע באותו מקום ועדיין יכול להוציא נמטעין ולא תלי אלמא דאית ליה אורחא להסא א"כ כך יש לו מטבע שהיה כבר נמקום זה כמנו מטבע של

דובין דהו בהמה ופיסי' ירושלים. ואם תאמר והתניא דפרק האיש מקדש (קדושין דף ע"ג.) אין לוקחין בהמה נמטע מעשר שני וש' לומר דפלוהתא היא דפרק לובג הגזול (סנה דף ט"ז.) דתניא אחד שצביע ואחד מעשר שני מחללין על בהמה מיה' דברי ר"מ ותכנים אומרים על שחוטין מחללין¹⁶ על חיון אין מחללין ור"מ אפי' לכתמיהה שרי כדמוכה דמספספת דהתם¹⁷ דקמיני דהיא מחללין והא דקמיני כשורה מחללין משום רבנן דאפי' דיעבד אין מחללין כיון דאיש אפרש בעין אחר שזין יכול להטלות המעוות בירושלים¹⁸ שרי למיזון בהו בהמה לכולי עלמא וטעמא דאין לוקחין בהמה נמטע מעשר שני פירש בקונטרס בקדושין (דף ע"ג.) משום כחשא ואין הטעם שבביל כן אלא כדמפרש בסוכה (דף ע"ג.) דלומר התם מחלוקת בזכרים אבל נקבות דברי הכל בשחוטין מחללין ועל חיון אין מחללין שמה יגדל מהם עדרים וזכרים פלוגי אי גזרין זכרים אטו נקבות אי לא וכן מפרש בירושלמי דמסכת מעשר שני¹⁹ דעעמא דחסור לקות זכרים גזירה אטו נקבות: **לזירין** כ"ה הטעם יוצאות בירושלים. טעמא מפרש במסכת שקלים (דף ע"ג.) דמקמי משום שקלים שהיו מציאין לירושלים מכל המקומות:

ממבע ש"פ אברהם אבינו וכן וקניה מצד אחד. דבראשית רבה²⁰ דריש ופגלה שמך שילא לו מוניטין צבולס ומהו מוניטין וכן וקניה מכאן בצורה מכאן ונראה לא שיהי בו זרות וכן וקניה מכאן בצורה מכאן דאסור לעשות זרות אדם²¹ אלא כך היה כמזב מזל. אחד וכן וקניה ומזל אחר בצורה ובתולה וכן פירש בקונטרס גבי דוד ושלמה בירושלים עיר הקודש שגך היה כמזב נמטע²²:

נתן לו מטבע היוצא. בשעת פירעון דהא קיבל עליו לתת לו מטבע והאי לאו מטבע הוא ודוקא הלווה פרגמטיא אלמ הלווה מעות את שהלווה משלם לו: על מעות שאין יוצאות. כלל בירושלים דלאו כסף טרה קרינא פיה: בחוביות. מטבע של כן כווצא בירושלמיות הוה וה"ג כווצות ירושלמיות של הרשונים וכחצות ירושלמיות²³ לא נפקי כלל²⁴. ל"א חציות של כוז וה"ג כווצות או ירושלמיות או של מלכא הרשונים: הא ש"פ אהרונים. דנפקי נמדינה אחרת ודומיא דרשונים הוה כזך דאין יוצאות כאן נמקומו של צבל הבית שנפסלו כאלו: ביחודין. ויף על גב דלית ליה אורחא להסא נמקום שיצאין שהרי בירושלים²⁵ נריך ללך ולהוציא וקשה לרב נתמן אליבא דשמואל דאמר אלמ לית ליה אורחא למישן לא: א"א כי אמר. רב נתמן אליבא דשמואל דכי לית ליה אורחא למישן לא: כשמשלכות מקפידות. נמניה אי הכי כי אית ליה אורחא למישן היכי מני ממנו לכו הוה כי דקי לכו בני מדינה זו ומשמיה ליה

איתן מעות מפסדי ליה: ומשמיה דלא בחשי. שאין מקפידין כל כך שיהי שדקין ומתפשין על דבר זה וזי אשמי קפדי הלך אית ליה אורחא שנריך ללך שם יקבלס ויוציא לשם נמקומו וזי לאו הוואל ואין יכול להראותם כאלו צפיהסיה לצני מישן הגזלים כאן אם רועה לא יקבלס: אין מחללין מעשר שני על מעות של כאן בירושלים והמעוות והעגלים צבולס הוואל ואין יוצאות מיד נמקום שזי שם דענין מני דרך וליכא²⁶ ולא על של צבל והן צבול בירושלים והסירות לא שני לן כל היכא דלימנחו יכול לחללין חוץ לירושלים קמי מיהת אין מחללין על המעות של כאן והן צבול אלמא אע"ג דאית ליה אורחא למישן כגון הכא דסופו לעלות כאן ולהוציאן ואפי' לא קרי לכו מעות היוצאות: מקפידות זו על זו. יתר מדאי דחשי

ובדקי הלך מסוכנות²⁷ של צבל נמלכות בירושלים דמקפדת ונחשי טפי: לבאי חויו. הא לא מני לאמטויניהו (א) להכא: והתניא התקינו ב"ב. ואמאי מני לעיל ולא על של צבל והן כאן: דוד ויש"ה. כחזו מזל אחד ומזל שני כמזב בירושלים עיר הקודש: בחור ובתולה. יתחק ורעקה: וכן וקניה. אברהם ושרה: ודביצי עידיהן טהור. אליבא דרב דאומר נתן לו מטבע של ארמה שעה היכא דהוסיפו עליו מני אחר נתן לו מטבע שעה. בשעת פירעון. כי תרביא. סלע גדול כמדה מחוקת רובע: והא קווייץ פירות. לגבי מטבע על מנאש שמשתכר זה נמקפדת ואינה דומה לראשונים והוה רביא: מחמת

לצני אותו מקום עגמו שנפסל שם שיכולין להוציאו נמקום אחר אבל של כאן והן צבל לא היה עליו שם מטבע צבל מעולם ולכן אין מחללין אע"ג דאית ליה אורחא למישן לא חשיב מטבע מטעם שהיה כבר מטבע באותו מקום ועדיין יכול להוציא נמטעין ולא תלי אלמא דאית ליה אורחא להסא א"כ כך יש לו מטבע שהיה כבר נמקום זה כמנו מטבע של

דובין דהו בהמה ופיסי' ירושלים. ואם תאמר והתניא דפרק האיש מקדש (קדושין דף ע"ג.) אין לוקחין בהמה נמטע מעשר שני וש' לומר דפלוהתא היא דפרק לובג הגזול (סנה דף ט"ז.) דתניא אחד שצביע ואחד מעשר שני מחללין על בהמה מיה' דברי ר"מ ותכנים אומרים על שחוטין מחללין¹⁶ על חיון אין מחללין ור"מ אפי' לכתמיהה שרי כדמוכה דמספספת דהתם¹⁷ דקמיני דהיא מחללין והא דקמיני כשורה מחללין משום רבנן דאפי' דיעבד אין מחללין כיון דאיש אפרש בעין אחר שזין יכול להטלות המעוות בירושלים¹⁸ שרי למיזון בהו בהמה לכולי עלמא וטעמא דאין לוקחין בהמה נמטע מעשר שני פירש בקונטרס בקדושין (דף ע"ג.) משום כחשא ואין הטעם שבביל כן אלא כדמפרש בסוכה (דף ע"ג.) דלומר התם מחלוקת בזכרים אבל נקבות דברי הכל בשחוטין מחללין ועל חיון אין מחללין שמה יגדל מהם עדרים וזכרים פלוגי אי גזרין זכרים אטו נקבות אי לא וכן מפרש בירושלמי דמסכת מעשר שני¹⁹ דעעמא דחסור לקות זכרים גזירה אטו נקבות: **לזירין** כ"ה הטעם יוצאות בירושלים. טעמא מפרש במסכת שקלים (דף ע"ג.) דמקמי משום שקלים שהיו מציאין לירושלים מכל המקומות:

ממבע ש"פ אברהם אבינו וכן וקניה מצד אחד. דבראשית רבה²⁰ דריש ופגלה שמך שילא לו מוניטין צבולס ומהו מוניטין וכן וקניה מכאן בצורה מכאן ונראה לא שיהי בו זרות וכן וקניה מכאן בצורה מכאן דאסור לעשות זרות אדם²¹ אלא כך היה כמזב מזל. אחד וכן וקניה ומזל אחר בצורה ובתולה וכן פירש בקונטרס גבי דוד ושלמה בירושלים עיר הקודש שגך היה כמזב נמטע²²:

(א) פקק קמא דמספספת
דמעשר שני ה"ב
(ב) לקמן צ"ח. (א) לקמן
צ"ח. (ד) קדושין כ"ו.
(ג) פסחים כ"ב. (ו) ר"ס.
(ד) שבועות פ"ד ה"ה.
(ה) עין פ"א סוף ה"ב.
(ו) לויא לפנינו. ועי'
נמסאות כ"ח. על
נמסאות שקלים פ"ב
ה"ג. (ז) ל"ט י"א ע"יש.
(ח) ע"ז מ"ג. (ט) [ועי'
מספספת ע"ז נ"ג: ד"ה
דגרי ונמטורי כ' ד"ה
דעמא].

הנהרות הב"ח
(א) גבי ממנו לכו
(ב) דמעשר לכו ע"י הדיק
חל"מ וי"ג ש"י לא
גדית ליה: (ג) ש"פ
המקט שיהיו כל
המעות: (ד) רש"י ד"ה
למאי וי"ו למטוירי
להתם ספ"ו:

הנהרות וציונים
(א) צ"ל א"ה: (ב) צ"ל
ירושלמיות (באה"ט):
(ג) חציות י"ב צ"ל נפקי
ירושלמיות לא נפקי
כלל: צ"ל בסוף הדיבור
ורבי תמר.
(ד) צ"ל ירושלים (באה"ט):
(ה) בסופו ספ"ד ע"ין
רש"י:
(ו) כמיי היראה דהתן
לעיל: (ז) צ"ל
[מזב ונמטוירי] (ח) צ"ל
בתשלומין: (ט) צ"ל
ע"ין כמפרישי ש"ס מה
שחבוו בדיבור זה
[מליון]: (י) צ"ל השוב
ש"ב (ב"ש) הבאש"ב:
מניה מטבע הבאש"ב:
(כ) צ"ל להסוף חיה
וע"ז בין חיים בין
שחויבים (ב"ש):
(ל) לפנינו בבב"א
במסכת:
(מ) צ"ל בירושלים (ב"ש):

שעומד לפי שיצאת נמקום אחר והכא קמי דעל מעות של כאן והן צבל אין מחללין אע"ג דיוצאות בירושלים אלמא התם איירי כשאין מלכות מקפידות אם נראות מטבע של גזול אחר כשמינחו של זה הלך [באיש] בני מלכות אחרת כאן ומוכרין בהמטע נמטע שלהם ויכול הוא להוציאם בירושלים לצני שער מדינות האלות דרב והכא איירי נמקפידות ונראה לרי' דודאי זי לאו מילתיה לרב נתמן הוה א"ש הכל ולא הוה נריך לאוקמה דרייתא כשמלכות מקפידות דלא קשה מניה לשמואל ולא להיא דרייתא דלעיל דיש לחלק בין מעות של כאן וכן צבל להנהו דלעיל דאיירי נמטע שנפסל נמקום אחד ויוצא נמקום אחר דהתם ודאי חשיב מטבע דקודם שנפסלה היה שם השופר¹⁵ מטבע ועדיין מטבע קיים לצני אותו מקום עגמו שנפסל שם שיכולין להוציאו נמקום אחר אבל של כאן והן צבל לא היה עליו שם מטבע צבל מעולם ולכן אין מחללין אע"ג דאית ליה אורחא למישן לא חשיב מטבע מטעם שהיה כבר מטבע באותו מקום ועדיין יכול להוציא נמטעין ולא תלי אלמא דאית ליה אורחא להסא א"כ כך יש לו מטבע שהיה כבר נמקום זה כמנו מטבע של

צפנת

פענח

מה

לך לך

יב

ב. ד. ואגדלה וגו' בן חמש שנים ושבעים שנה וגו'. ע' תוס' ב"ק דף צ"ז, ע"ב א, דעשה מטבע ע"ש, ולשיטת רש"י ב, חוה שם צורה, דכ"נ מותר בצורה. לפי דכאן אמר בן ע"ה שנים, וזה לאחר כיבוש מלכים, ע' תוס' ברכות דף ז', ע"ב ג, ושבת דף י', ע"ב ד, ותוס' ע"ז דף ט', ע"א ה, וע' דברי יוסף

א. שם בגמרא: איזהו מטבע של ירושלים? דוד ושלמה מצד אחד וירושלים עיר הקודש מצד אחר. ואיזהו מטבע של אברהם אבינו? זקן וזקינה מצד אחד ובחור ובתולה מצד אחר. ובתוס' שם, ד"ה מטבע: "בב"ר (לט, יא) דריש: ואגדלה שמך שיצא לו מוניטון בעולם, ומהו מוניטון זקן וזקינה מכאן... ונראה לא שהיה בו צורת זקן וזקינה... דאסור לעשות צורת אדם, אלא כך היה כתוב מצד אחד זקן וזקינה ומצד אחר בחור ובתולה. וכן פירש בקונטרס גבי דוד ושלמה וירושלים עיה"ק שכך היה כתוב במטבע."

ב. שם, ד"ה דוד ושלמה: "כתוב מצד אחד ומצד שני כתוב ירושלים עיר הקדש". ובד"ה בחור ובתולה: "יצחק ורבקה. זקן וזקינה, אברהם ושרה". והנה על בחור ובתולה לא כתב רש"י דהיה כתוב כן, כמו שכתב על דוד ושלמה, משום דסובר דבזה היו צורות ממש. ובצ"פ הל' ע"ז פ"ג, הל' י' כתב: "עיין בכ"מ ועמש"כ רבינו בהל' מלכים פ"ט סוף הל' ב', דאף לעשות צורה אין מניחין לב"ג, ועכצ"ל דרבינו לא היה בגרסתו [בר"ה כד, ב] הך שאני ר"ג (דאחרים עשו לו). ועיין ב"ק דף צ"ז, ע"ב, מה דרש"י ז"ל לא פירש על מטבע של אברהם רק על של (ביהמ"ק) [ירושלים], ע"ש בתוס', משום דרש"י ס"ל דב"ג לא הוזהר על כך. וכ"כ בשו"ת צ"פ (נ"י) סי' נ"ז, ח"ל בתו"ד: "וזה ר"ל הרמב"ם ז"ל בהל' מלכים פ"ט הל' ב' דגם ב"ג מוזהר, רק לא מיתה, וכן בסנהדרין דף נ"ו, ע"ב, פלוגתא בזה אם חייבין ע"ז, אבל מוזהרין. וכן ברש"י ב"ק דף צ"ז, ע"ב, דרק על מטבע של ירושלים כתב שהיה בכתב, לא כתוס' בשם על שם אברהם, משום דרש"י ס"ל דב"ג לא מוזהר על זה, דלא כהרמב"ם ז"ל, ותוס' ס"ל כהרמב"ם...". ועיין "תורה שלמה", לך, פי"ב, בביאור למאמר נג. ותוס' ראש השנה כד, ב, ד"ה שאני ר"ג ובמנ"ח, מצוה לט.

ג. ד"ה לא: "וי"ל שהפרשיות לא נאמרו כסדר... וכן צ"ל ע"כ, שהרי אברהם היה בן שבעים שנה בברית בין הבתרים... ובמלחמת המלכים היה בן ע"ג שנים, שהרי כל הימים של סדום נ"ב שנים...".

ד. ד"ה ושל סדום נ"ב שנה: "כמו שמוכה בקונטרס שהיה אברהם בן פ"ח שנה

פענח

לך לך יב

צפנת

מו

גדרים דף ל"ב, ע"ש בזה, ואז תיקן מעשר, ע' ברמב"ם וראב"ד בהלכות
מלכים ז בזה, ובמע"ש צריך כסף שיש עליו צורה ה לכן עשה מטבע עם

כשנבנת' סדום ושלוחה כ"ו שנים, משמע שהיה אברהם בן ע"ג כשהרג את
המלכים, ובסדר עולם משמע שהיה בן ע"ה שנה כשהכה את המלכים, דקאמר
התם אברהם אבינו כשנדבר עמו בין הבתרים בן ע' שנה היה. וראה "תורה
שלמה", שם, אות ה ואות צ.

ה. ד"ה וגמירי דאברהם אבינו בההיא שתא בר חמשין ותרתינן שנין הוה:
"ואע"ג דכתיב ואברהם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן, שתי יציאות
הוה, שהרי בברית בין הבתרים היה בן שבעים ואז היה בארץ ישראל, ושוב
חזר לחרן ועשה שם חמש שנים, כדאיתא בסדר עולם".

ז. ע"א: אמר ר' אבהו אמר רבי אלעזר: מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו
בניו למצרים מאתים ועשר שנים? מפני שעשה אנגרייא בתלמידי חכמים,
שנאמר: "וירק את חניכיו ילידי ביתו" ... ור' יוחנן אמר שהפריש בני אדם
מלהכנס תחת כנפי השכינה, שנאמר: "תן לי הנפש והרכוש קח לך" (ואברהם
אבינו נתנם לו, ואילו עכבן לעצמו היה מכניסן תחת כנפי השכינה — ר"ן).
מבואר כאן דברית בין הבתרים היה לאחר שכבש את המלכים.

ז. פ"ט הל' א', וז"ל הרמב"ם: "על ששה דברים נצטוה אדם הראשון ... הוסיף

לנח אבר מן החי, שנאמר: "אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו", נמצאו שבע מצות.

וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם. בא אברהם ונצטוה יתר על אלו במילה,

והוא התפלל שחרית, ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת ...". ובהשגות

שם: "כן היה ראוי לומר והוא התפלל שחרית והפריש מעשר", ועי"ש בכ"מ,

דטעם הראב"ד משום דכתיב באברהם: "ויתן לו מעשו מכל", ולהרמב"ם צ"ל

דלא היה בתורת מעשר עי"ש. ועיין "תורה שלמה", לך, י"ד, קלב מהפדר"א,

ובביאורים שם מהמ"ר דמפורש כדעת הראב"ד, וע' שם, בביאור למאמר קלב.

וז"ל הצ"פ הל' מת"ע פ"ז, הל' ה: "ועיין במה דפליגי רבינו והר"א ז"ל בהל'

מלכים פ"ט ה"א, מי הפריש מעשר יצחק או אברהם, ורבינו ס"ל דהך דאברהם

לא הוה רק בגדר תרומת מכס, ואזיל לשיטתיה דס"ל בס' המצות דלא היה

רק למצוה לשעה ולא כבה"ג, ועיין מנחות דף ע"ז, ע"ב, דמבואר כך, ובתוס'

יומא דף כ"ד, ע"א עי"ש. ועיין מש"כ רבינו לקמן פי"ב פסוק כ"ב.

ח. שבת קכח, א: דרזמנא אמר: "וצרת הכסף בידך", דבר שיש בו צרה. ועיין

מש"כ רבינו לקמן בפסוק יא: "וקיים מעשר רק תרומת מכס, לא מתבואה,

רק מע"ש".

צפנת לדך יב פענח מז

צורה. וע' פסחים דף קי"ז, ע"ב ס, דאז תקן מגן אברהם, וזה המטבע שלו י.

ת. ואת הנפש וגו'. עיין ע"ז דף ט' יא דאז הוה בן נ"ב שנים ואז הוה התחלה של שני אלפים תורה, וזה בת דנקרא בכל יב זה בן נ"ב שנה, דתורה הוא זה יג, עיין רפ"ח יד דקדושין, וע' ספרי פרשת ואתחנן ע"ש בזה פים' ל"ב ס, עכ"פ אברהם אבינו למד כל התורה ונתגלו לו כל מעמי תורה, כמבואר בתוספ' סוף קדושין סו קכ"ג שנה כמו שנתיו של אהרן

פ. א"ר שמעון בן לקיש: ואעשך לגוי גדול, זהו שאומרים אלהי אברהם: ואברכך, זהו שאומרים אלהי יצחק... יכול יהו חותמין בכולן? ת"ל: והיה ברכה, בך חותמין (מגן אברהם), ואין חותמין בכולן.

י. ר"ל שיצא טבעו בעולם, ותיקן אז מגן אברהם שהכל ראו שה' הוא מגינו ומצילו. ועיין תורה שלמה, לך, יב, בביאור למאמר מ"ח מפדר"א פכ"ז, דבשעת מלחמת אמרפל אמרו מלאכי השרת ברכת מגן אברהם.

יא. ע"א: תנא דבי אליהו, ששת אלפים שנה הוי העולם: שני אלפים תוהו, שני אלפים תורה, ושני אלפים ימות המשיח, בעונותינו שרבו יצאו מהן מה שיצאו מהן. שני אלפים תורה, מאימת? אי גימא ממתן תורה, עד השתא ליכא כולי האי... אלא מואת הנפש אשר עשו בחרן' (ומתרגמין דשעבידו לאורייתא — רש"י), וגמירי דאברהם בההיא שעתא בר חמשין ותרתי הוה.

יב. ב"ב טו, ב: וה' ברך את אברהם בכל, מאי בכל? ... ר' יהודה אומר: שהיתה לו בת. אחרים אומרים: בת היתה לו לאברהם ובכל שמה.

יג. בכל בגמטריא ג"ב. ועמש"כ רבינו לקמן, ד"ה ר"ל כך: «ובת, תורה היתה בתו, לזה התחיל מבן נ"ב שנה».

יד. אולי צ"ל: דפ"ב = דף פב, א: אבל התורה אינו כן, אלא משמרתו מכל רע... וכן הוא אומר באברהם אבינו: ואברהם זקן זה' ברך את אברהם בכל, מצינו שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא נתנה, שנאמר: עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצותי חקותי ותורותי. ועיין מהרש"א שם, טו. ואהבת את ד' אלהיך, אהבהו על כל הבריות כאברהם אביך, כענין שנאמר: ואת הנפש אשר עשו בחרן' והלא אם מתכנסים כל באי העולם לבראות יתוש אחד ולהכניס בו נשמה אינן יכולים לבראותו, ומה ת"ל: ואת הנפש אשר עשו בחרן? אלא מלמד שהיה אברהם אבינו מגיירם ומכניסן תחת כנפי השכינה. ועיין בתורה שלמה לך, פי"ב, צה.

טז. וכן אתה מוצא באברהם אבינו שברכו המקום בזקנתו יותר מנערותו...

וכל כך למה? מפני שעשה את התורה עד שלא באה, שנאמר: עקב

